

1974

BATAAFSCH GENOOTSCHAP DER
PROEFONDERVINDELIJKE WIJSBEGEERTE

OPGERICHT IN 1769 DOOR

STEVEN HOOGENDIJK

TE ROTTERDAM

Verslag van de 97ste Algemene Vergadering op zaterdag 21 september 1974

De 97ste Algemene Vergadering van het Bataafsch Genootschap werd gehouden in de Aula van het Havenziekenhuis te Rotterdam.

Aanwezig waren:

De Praeses Magnificus: *W. Thomassen*;

Het Lid Honorair: *mr. G. E. van Walsum*;

De Administrateurs: *mr. H. N. Dutilh, jhr. ir. M. R. F. Groeninx van Zoelen, mr. H. Mees, mr. W. Suermondt jr.*;

De Directeuren: *ir. K. van der Pols, ir. P. Slijkhuis, drs. A. Somerwil, ir. H. R. S. Tijssens*;

De Tweede Secretaris: *J. H. baron Mackay*;

Het Lid Consultant: *prof. dr. ir. P. E. Verkade*;

De leden: *ir. J. Aarnoudse, dr. A. P. M. Baede, ir. C. Bakker, prof. dr. N. J. Bakker, prof. dr. W. Begeer, dr. J. Bennebroek Gravenhorst, ir. T. P. van den Bergh, dr. J. Bok, dr. O. Bosgra, J. G. Bosma, prof. ir. J. J. Broeze, dr. J. Brust, dr. G. Carrière, dr. H. Collewijn, dr. H. J. Degenhart, dr. ir. J. M. Dirkzwager s.i., ir. J. van Dixhoorn, drs. A. M. van Dommelen, prof. dr. R. Dorrestein, dr. A. J. M. Duyzings, dr. T. Dijs, ir. W. J. Eminens, dr. A. D. Erkelens, dr. H. G. van Eijk, prof. dr. H. J. Flieringa, prof. dr. W. Froentjes, dr. B. G. Gerritsen, jhr. ir. A. C. D. de Graeff, ir. P. de Gruyter, ir. A. Havinga, ir. S. Herweijer, prof. ir. H. E. Jaeger, dr. H. E. Jansen, E. J. de Jong, prof. dr. ir. F. J. Kievits, prof. ir. D. A. A. Koolen, prof. dr. E. C. Kooyman, ir. P. Koster, drs. P. Kreuger, prof. W. F. J. M. Krul, dr. G. H. M. van Lith, mevr. prof. dr. C. H. Mac Gillavry, prof. dr. ir. J. P. Mazure, dr. ir. Z. Y. van der Meer, dr. ir. F. P. Mesu, ir. W. C. van Mierlo, prof. dr. H. Muller, dr. J. H. Nieuwenhuijsen, dr. M. Pannevis, prof. dr. ir. A. D. de Pater, dr. C. A. Prins, prof. dr. J. A. Prins, ir. J. E. Prins, J. G. C. Renardel de Lavalette, ir. T. F. Risselada, prof. dr. ir. A. van Rossem, ir. J. M. van Rossem, ir. J.*

Rutgers, ir. J. A. Schaap, prof. dr. H. E. Schornagel, dr. K. G. van Senden, dr. H. Smitskamp, dr. J. van der Spek, prof. dr. ir. J. A. Stekete, W. F. Stenfert Kroese, prof. dr. W. H. Struben, dr. R. Sijderius, dr. J. I. Terpstra, dr. E. E. Twiss, ir. N. J. van Veen, prof. dr. S. C. van Veen, prof. ir. K. H. C. W. van der Veen, ir. F. J. A. M. van der Ven, dr. A. Versprille, prof. dr. H. K. A. Visser, prof. dr. O. Vos, dr. J. Weber, ir. H. van Willigenburg, ir. B. Wilton, dr. F. H. Wolthuis, ir. A. C. van Wijk, W. Zipp, prof. dr. A. J. Zuithoff, prof. dr. C. Zwikker;

Geïntroduceerd: *dr. J. V. L. van den Brande, mevr. M. E. J. van den Brande-Speeckaert, prof. ir. P. L. Knoppert.*

Te omstreeks kwart over drie des namiddags opende de Praeses Magnificus de vergadering met de volgende woorden:

Mevrouw, Mijne Heren,

Het is mij een groot voorrecht u in deze vergadering te mogen begroeten, voor de laatste maal in uw midden de rol van Praeses Magnificus spelende. Het programma is uitvoerig genoeg om het niet te bekorten door een lang voorwoord, maar ik ben u naast dit welkom wel enige toelichting verschuldigd, terwijl ik een afzonderlijk woord van welkom zou willen richten tot degenen die in het „rollenspel” van vanmiddag zijn betrokken.

Inmiddels constateer ik dat ik aan het begin van mijn openingswoord „dames en heren” had moeten zeggen; ik vraag daarvoor excuus. Ik heb gemerkt dat onze vereniging ook vrouwelijke leden kent. Indien dit niet het geval was geweest, had ik willen aanbevelen in de vierde eeuw van het bestaan van het Genootschap — wij zijn al zó ver in de derde eeuw, dat daarin geen belangrijke besluiten meer kunnen worden genomen — ook vrouwen toe te laten. Dit is echter blijkbaar in de tweede eeuw al gebeurd.

Bij punt 2 van de agenda zal straks de heer Somerwil het woord voeren. Vervolgens zal prof. Visser de uitreiking van de Steven Hoogendijkprijs aan de heer Van den Brande toelichten. Wanneer dit derde agendapunt achter de rug is, zal ik met een enkel woord prof. Knoppert, onze spreker van vanmiddag, bij u inleiden. Hiermee heb ik meteen de aanwezigen genoemd die ik zeer in het bijzonder wil verwelkomen bij de opening van deze bijeenkomst.

Het is nu gemakkelijk geworden voor een Praeses Magnificus, aangezien hij bij de opening niet in de geschiedenis hoeft te treden: altijd een verleiding bij een gezelschap van een dergelijke leeftijd. Vóór deze vergadering heb ik nog eens gebladerd in het boek, waarop aan de buitenzijde staat „1769-1969”. Wij zijn nu al weer vijf jaren in onze derde eeuw en het bestuur maakte zich in zijn laatste vergadering enige zorgen over de toekomst van het genootschap. Het is natuurlijk niet te ontkennen dat de derde eeuw in deze zaal minder is vertegenwoordigd dan de tweede. De verjonging en de toevloed van nieuwe leden moeten hun voortgang vinden, maar dat gebeurt ook: er wordt de nodige zorg besteed aan het ledenbestand en het bestuur hoopt dat dit genootschap niet zal worden achterhaald door de golven van de moderne tijd, doch zich onder wisselende omstandigheden staande zal weten te houden.

Ik geef thans gaarne het woord aan onze President-Directeur om verslag uit te brengen van de activiteiten en lotgevallen van het Genootschap van 23 september 1972 tot 21 september 1974.

REDE VAN DRS. A. SOMERWIL

Mijnheer de Praeses Magnificus, dames en heren.

Ter voldoening aan artikel 37 van Plan en Grondwet moge ik u thans verslag uitbrengen van de voornaamste gebeurtenissen binnen het Genootschap sinds de laatste algemene vergadering, die werd gehouden op 23 september 1972. Ik verzoek u op te staan van uw zitplaatsen en staande de namen aan te horen van degenen die ons door de dood ontvielen.

Overleden is de heer mr. J. W. W. van der Hoeven, die dertig jaren administrateur is geweest, en u ongetwijfeld welbekend als plaatsvervanger van de Praeses Magnificus bij verscheidene vergaderingen, ook de laatste maal in deze zaal. Voorts ontvielen ons het lid-consultant ir. J. A. Emmens; het lid-correspondent prof. dr. I. Snapper; de leden dr. C. Braak, prof. dr. H. A. Brouwer, ir. P. van Delden, F. C. J. Fischer, prof. dr. ir. R. J. Forbes, dr. J. W. A. van Hengel, prof. dr. J. Jongbloed, jhr. M. J. I. de Jonge van Ellemeet, ir. C. Kapsenberg, ir. J. Kooijmans, dr. P. J. A. M. Kouwenhoven, dr. F. Mendlik, ir. H. W. Mouton, prof. dr. L. J. Oosterhoff, dr. B. Quispel, G. A. Ribbink, C. Romeijn, dr. A. Schierbeek, prof. dr. P. Terpstra, prof. ir. W. Vinke en dr. A. Verwey, de laatste na een lidmaatschap van bijna zestig jaar.

Voorts verlieten ons het lid-correspondent prof. dr. ir. J. Goudriaan, alsmede de leden ir. J. A. C. Tillema en ir. J. E. Woltjer. In hun plaats traden de volgende nieuwe leden. Op uitnodiging van directeurs traden toe: dr. A. P. M. Baede, dr. J. Bennebroek-Gravenhorst, dr. H. van Crevel, dr. H. J. Degenhart, dr. ir. J. M. Dirkzwager, ir. J. van Dixhoorn, ir. W. J. Emmens, dr. B. G. Gerritsen, jhr. ir. M. R. F. Groeninx van Zoelen, dr. ir. J. Heijboer, C. Hoek, prof. dr. ir. F. J. Kievits, prof. ir. W. Langeraar, dr. G. H. M. van Lith, dr. J. P. F. Mulder, prof. dr. H. M. van Praag, dr. C. A. Prins, ir. J. E. Prins, ir. J. M. van Rossem, dr. A. Versprille, prof. dr. O. Vos, drs. A. W. de Vos en dr. J. Weber.

Na deze mutaties telt het Genootschap 340 leden, waarvan 190 in of bij Rotterdam woonachtig zijn. In de vacature, ontstaan door het overlijden van mr. J. W. W. van der Hoeven, werd gekozen jhr. ir. M. R. F. Groeninx van Zoelen. In 1973 trad prof. dr. H. J. Flieringa af als directeur, nadat hij deze functie sinds 1954 had vervuld. Hij werd opgevolgd door ir. P. Slijkhuis.

In de verhandelingen verscheen als zesde stuk van het tweede deel in de derde reeks de door prof. dr. C. J. F. Böttcher voor het Genootschap uitgesproken voordracht „Nationaal en internationaal wetenschapsbeleid”. Er stonden geen prijsvragen ter beantwoording open en er zijn geen nieuwe onderwerpen voor prijsvragen ingediend. Op de gewone vergaderingen, waartoe het stadhuis ons de traditionele gastvrijheid verleende, werden de volgende voordrachten gehouden: door prof. dr. A. J. Dekker over „Moderne ontwikkelingen in de vaste-stof-fysica”, door ir. P. Slijkhuis over „De waterhuishouding van Delfland”, door prof. dr. H. M. van Praag over „Psycho-farmaca, hun therapeutische en wetenschappelijke betekenis”, door drs. A. W. de Vos over „De revalidatie van auditief gehandicapten”, door prof. dr. ir. J. S. Steketee over „De ontwikkeling van de gasdynamica”, door ir. K. van der Pols over „Oude stoomgemalen in Nederland”, door dr. J. P. de Haas over „Elektrodiagnostiek bij aandoeningen van de oogzenuw”, door prof. dr. H. K. A. Visser over „Hedendaagse behandeling en verzorging van de te vroeg geborene”, door ir. J. A. Bijvoet over „Satellieten voor lucht- en scheepvaartverkeer”, door prof. dr. A. C. Schuffelen over „De betekenis van de kunstmest voor de voedselvoorziening” en door dr. A. P. M. Baede over „Weersverwachtingen op lange termijn”. Ondanks het belang van de behandelde onderwerpen, de autoriteit van de inleiders en de daardoor te verwachten hoge kwaliteit van hun voordrachten,

was het aantal toehoorders steeds klein ten opzichte van het aantal leden van het genootschap, zodat directeuren zich wel eens met bezorgdheid afvroegen of zij er op den duur wel steeds in zullen slagen sprekers bereid te vinden belangeloos een voortreffelijke lezing te houden voor een zo beperkt auditorium. Niettemin moeten de onmiskenbare belangstelling waarmee de voordrachten werden aangehoord en de doorgaans geanimeerde discussie die erop volgde de meeste sprekers stellig voldoening hebben geschonken.

Het Genootschap was vertegenwoordigd bij diverse academische plechtigheden; bij de viering van het tweehonderdjarig bestaan van het Provinciaal Utrechts Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen en bij een ontvangst van de Stichting „De Cruquius” ter bezichtiging van de restauratie. Bij volle maan brachten directeuren een avondlijk bezoek aan de Volkssterrenwacht „Simon Stevin”. Aangezien een dik wolkendek iedere observatie onmogelijk maakte, moest het gezelschap zich ten aanzien van de bezienswaardigheden van het firmament tevreden stellen met fotografische opnamen, waaronder enige zeer goede, gemaakt met de door het Bataafsche Genootschap aan de sterrenwacht geschonken astro-camera.

Van de door het Genootschap verleende subsidies kunnen worden genoemd: een kleine bijdrage aan de Strandwerkgemeenschap en een iets grotere bijdrage aan de hoofdredactie van „Basteria” voor de uitgave van een speciaal nummer ter gelegenheid van het afscheid van dr. C. O. van Regteren Altena. Verscheidene aanvragen om steun moesten worden afgewezen.

Een deel van het boekenbezit van het Genootschap werd in bruikleen afgestaan aan de bibliotheek van de medische faculteit van de Erasmusuniversiteit; directeuren hebben zich tijdens een rondleiding op het laboratorium van prof. dr. Van Hof kunnen overtuigen van de waardige plaats die voor de boeken is ingeruimd.

Ondanks deze bescheiden gestes ten bate van anderen bleef de waarschijnlijk onschuldig bedoelde vraag van Koningin Juliana — enige jaren geleden gericht tot directeuren — naar het praktische nut van een genootschap als dit een voor hen steeds opnieuw opduikend punt van overweging. Mede hierom hielden directeuren zich intensief bezig met de voorbereiding van de toekenning van de Steven Hoogendijk Prijs. Aangezien het de eerste maal is dat deze zal worden uitgereikt, wil ik besluiten met hier iets nader op in te gaan.

Oorspronkelijk waren er vijf kandidaten voorgedragen, van wie er echter één werd teruggetrokken. Voor elk der vier overgeblevenen werd overeenkomstig het reglement voor de prijs een beoordelingscommissie van deskundigen uitgenodigd. Deze uitnodigingen werden doorgaans met grote bereidwilligheid aanvaard en de rapporten der commissies kwamen tijdig binnen. Grote dank komt hun toe, ook al zal de meerderheid wellicht achteraf de aanvaarde taak ondankbaar hebben gevonden, aangezien elk der commissies de door haar beoordeelde kandidaat de prijs waardig keurde, terwijl er slechts één prijs beschikbaar was. Aan directeuren bleef dus uiteindelijk de niet zeer gemakkelijke opgave om in de ontvangen beoordelingen „hooggestemd” van „hoger gestemd” te onderscheiden, waarbij zij zich genoopt voelden zich ook zelf, voorzover mogelijk, in het werk der mededingers te verdiepen. Hoewel immers het Genootschap zich bij een willekeurige keuze onder de vier gegadigden steeds door een zeer deskundige commissie geruggesteund zou weten, was ons er veel aan gelegen eenstemmig tot een verantwoorde keuze van de winnaar te komen. Wij menen hierin tenslotte geslaagd te zijn, ook al zal naar analogie van de triomfators uit de geschiedenis van wie bekend is dat hun weg over gebroken harten ging, van deze triomfator gezegd kunnen worden dat zijn weg naar de prijs ging over gebroken hoofden, waaronder wellicht het zijne, maar stellig die van directeuren van het Bataafsche Genootschap. Ik dank u zeer.

Voorzitter: Uit de tekenen van instemming leid ik af dat het verslag van de heer Somerwil, voorzitter van het college van directeuren, zeer positief is ontvangen en dat de vergadering uit het verslag heeft afgeleid dat hij over de toekomst van het Genootschap niet geheel pessimistisch is. Ik zag een glimlach van vertedering op het gezicht van de heer Van der Pols, toen de heer Somerwil verwees naar het gesprek bij de Koningin ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan van het Genootschap. Wij konden ons de vragen van onze Vorstin zeer goed indenken, maar wij zijn daar in ieder geval vandaan gegaan met de illusie dat een zekere appreciatie en voldoende begrip voor het bestaan van het Genootschap waren gewekt.

Ik zou dan nu gaarne willen overgaan tot het uitreiken van de Steven Hoogendijk Prijs aan de heer dr. J. V. L. van den Brande. Maar eerst wil ik prof. Visser uitnodigen het laudate uit te spreken.

LAUDATE UITGESPROKEN DOOR PROF. DR. H. K. A. VISSER

Mijnheer de Praeses Magnificus, dames en heren.

Het was een aangename verrassing toen ik mocht vernemen dat mijn medewerker Van den Brande was voorgedragen voor de eerste Steven Hoogendijk Prijs van het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte. Thans is het een bijzonder voorrecht bij de uitreiking van deze prijs op verzoek van de directeuren van het Genootschap het laudate te mogen uitspreken.

Jan Victor Leo van den Brande werd op 23 juli 1933 te Wolvertem in België geboren. Na het doorlopen van het gymnasium studeerde hij geneeskunde aan de universiteit van Gent, waar hij in 1958 met onderscheiding zijn laatste examen aflegde. Reeds tijdens de medische studie bleek hij veel belangstelling te hebben voor de biochemische aspecten der humane biologie. Van 1954 tot 1957 was hij student-assistent bij de afdeling biochemie te Gent onder leiding van Prof. van den Driessche. Na zijn artsexamen werkte hij gedurende een half jaar bij de afdeling kindergeneeskunde van de universiteit te Groningen bij Prof. Jonxis, waar hij onderzoek verrichtte op het gebied van de rode bloedkleurstof bij de pasgeborene, het zogenaamd „foetaal hemoglobine”. Gedurende de periode 1960-1965 specialiseerde hij zich in de kindergeneeskunde aan de universiteit van Gent bij Prof. Hooft.

Na zijn specialisatie tot algemeen kinderarts wilde dr. Van den Brande zich verder verdiepen in een bepaald onderdeel van het vakgebied en wel in de endocrinologie, de leer der organen met interne secretie en van de werking der hierdoor afgescheiden hormonen. Hij vertrok hiertoe met zijn gezin naar de Verenigde Staten, waar hij gedurende drie jaren zou blijven werken bij de afdeling kindergeneeskunde van de University of North Carolina te Chapel Hill. In de zomer van 1968 kwam hij op mijn uitnodiging naar Rotterdam teneinde toe te treden tot de staf van de afdeling kindergeneeskunde der nieuwe medische faculteit, gevestigd in het Sophia Kinderziekenhuis. Sindsdien is hij aldaar werkzaam in de functie van wetenschappelijk hoofdmedewerker. Zijn leermeester in Chapel Hill was Prof. Van Wyk, een internationaal bekend endocrinoloog, wiens naam doet vermoeden dat hij van Nederlandse afkomst is, hetgeen inderdaad het geval is. Een aardige anecdote in dit opzicht wil ik u niet onthouden. De overgrootvader van Van Wyk vertrok in de vorige eeuw vanuit de omgeving van Rotterdam naar Michigan. Zijn zoon, de grootvader van Prof. Van Wyk, was evenals diens vader predikant van de Nederlands Hervormde Gemeente van Grand Rapids in Michigan. De vader van Van Wyk preekte nog altijd in het Nederlands. De Nederlandse verwanten van Prof. Van Wyk wonen thans in Berkel bij Rotterdam en het was een bijzondere coïncidentie dat de familie Van den Brande zich in 1968 juist in Berkel vestigde. Bij een recent bezoek van Prof. Van Wyk aan ons land kon dr. Van den Brande als tolk fungeren tussen zijn leermeester en diens familieleden in Berkel.

Reeds tijdens zijn verblijf in de Verenigde Staten — in 1966 — begon dr. Van den Brande met het wetenschappelijk onderzoek, waarvoor hij vandaag met de Steven Hoogendijk Prijs wordt onderscheiden. Dit onderzoek heeft hij vooral na zijn komst naar Rotterdam kunnen voortzetten en verdiepen. Een tiental jaren eerder, in 1957, hadden de Amerikaanse onderzoekers Salmon en Daughaday een merkwaardige bevinding gerapporteerd. Zij deden onderzoek naar de werking van groeihormoon bij gehypofysectomeerde ratten. Het groeihormoon was reeds in de jaren '40 geïsoleerd. Dit hormoon wordt gemaakt in de hypofyse, het hersenaanhangsel. Neemt men bij een dier operatief de hypofyse weg, dan kan men de gevolgen van een tekort aan groeihormoon bestuderen en vervolgens door groeihormoon in te spuiten de werking ervan nagaan. Het bleek nu dat het serum van zulke met groeihormoon behandelde ratten een bijzonder stof bevatte, welke in vitro — dus buiten het organisme — de inbouw van zwavel in kraakbeen bevorderde. Het serum van niet met groeihormoon behandelde dieren vertoonde deze eigenschap niet, evenmin als het groeihormoon zelf. De nieuwe factor, wellicht een nieuw hormoon, was dus groeihormoon afhankelijk en werd door Salmon en Daughaday „sulfation factor” genoemd.

Een geheel nieuw gebied van onderzoek lag open. Al snel bleek dat de nieuw ontdekte factor een belangrijke rol speelde bij celgroei in het algemeen. De verwachting dat de stof een rol zou kunnen spelen bij bepaalde ziektebeelden werd reeds in 1960 bevestigd, toen een te veel of een te weinig van de nieuwe factor werd gevonden in het bloed van patiënten met afwijkingen van het normale groeipatroon. Een aantal werkgroepen in verschillende landen heeft zich sinds 1960 beziggehouden met het onderzoek van deze nieuwe factor, die men in navolging van Salmon en Daughaday aanvankelijk „sulfation factor” noemde. Men volgde hierbij de klassieke wijze van onderzoek, zoals vanouds in de endocrinologie gebruikelijk is. Wanneer men een hormoon uit het bloed wil isoleren dient men de beschikking te hebben over een meetmethode. Traditioneel gebruikt men hiervoor in de endocrinologie een biologische ijking: in het geval van de sulfation factor de inbouw van radio-actief zwavel en thymidine in kraakbeen. Van den Brande heeft op dit gebied een belangrijke bijdrage geleverd door een nieuwe biologische ijking uit te werken, gebruik makend van varkenskraakbeen. Deze methode wordt thans overal in de wereld toegepast.

Men kan vervolgens met behulp van biochemische en biofysische technieken bloedfracties steeds verder zuiveren, waarbij men telkens in de gezuiverde fractie met de biologische ijking het hormoongehalte bepaalt. Zijn de fracties geheel gezuiverd, dan heeft men het hormoon geïsoleerd. De volgende stap is dan enerzijds analyse van de chemische structuur zodat eventuele synthese mogelijk wordt, anderzijds studie van de biologische werking van het hormoon, in het dierexperiment en later ook bij de mens. Verscheidene vragen doen zich dan voor. Waar — in welk orgaan — wordt het hormoon geproduceerd? Welke is de rol van het orgaan onder normale fysiologische en abnormale pathologische omstandigheden? Men zal trachten de concentraties van het hormoon in lichaamsvloeistoffen te bepalen, onder normale en abnormale condities. Voorts zal men niet in de laatste plaats willen nagaan of het mogelijk is het hormoon toe te passen bij de behandeling van patiënten met bepaalde afwijkingen.

Van den Brande heeft zich mijns inziens terecht niet in de eerste plaats beziggehouden met de isolatie en structuuranalyse van het hormoon. Dergelijke onderzoeken zijn zeer kapitaal- en arbeidsintensief. Enkele werkgroepen in de Verenigde Staten — waaronder die van Van Wyk — en Zweden houden zich hiermee bezig. Het blijkt in werkelijkheid niet één stof, doch waarschijnlijk een aantal verbindingen te betreffen: peptiden, met een moleculair gewicht van ongeveer 6.000. Een zestal onderzoekers, waaronder Van den Brande, heeft in 1972 in een kort artikel in „Nature” voorgesteld de nieuwe stof „somatomedine” te noemen. De naam geeft aan dat de stof een intermediair effect heeft tussen groeihormoon en de cel. Het werk van dr. Van den Brande en zijn medewerkers is vooral gericht geweest op de klinische aspecten van de somatomedine.

Voor de kinderarts ligt hier een fascinerend gebied van onderzoek; voor hem is groei een voortdurende reeks van veranderingen in structuur en functie van cellen en weefsels, gekenmerkt door toenemende differentiatie en samenhang. Talloze stoornissen in de groei vragen om studie en zo mogelijk in de toekomst behandeling.

Van den Brande en zijn medewerkers hebben met behulp van de biologische meetmethode serumconcentraties van somatomedine bepaald bij normale kinderen en bij kinderen met diverse groeistoornissen. Gedurende de afgelopen jaren is het inzicht in groeistoornissen bij kinderen in belangrijke mate toegenomen. Verwacht mag worden dat onze kennis in de komende jaren verder zal groeien. De isolering, structuuranalyse en synthese van somatomedine liggen binnen het bereik. De praktische toepassing van het nieuwe hormoon zal de behandeling van bepaalde groeistoornissen mogelijk maken. Het ziet ernaar uit dat niet één, doch verscheidene nieuwe hormonen zullen worden ontdekt die een rol spelen bij de groei van verschillende organen en weefsels. Vele publicaties van Van den Brande en zijn medewerkers getuigen van het belangrijke werk dat hij gedurende de afgelopen jaren op dit gebied heeft verricht. Hij promoveerde verleden jaar bij de medische faculteit in Rotterdam cum laude op een proefschrift, getiteld „Plasma somatomedin; studies on some of its characteristics and on its relationship with growth hormone”.

Toen Van den Brande in 1968 mijn uitnodiging om naar Rotterdam te komen aannam, was dit een uitdaging voor de afdeling kindergeneeskunde, voor de Rotterdamse faculteit, doch in zekere zin ook voor Nederland. Prof. Van Wyk schreef mij toen immers dat hij vreesde dat de faciliteiten hier wel niet zodanig zouden zijn, dat het veelbelovende onderzoek van Van den Brande zou kunnen worden gecontinueerd. Met steun van zeer velen in de medische faculteit, in het ziekenhuis, maar ook daarbuiten — ik denk vooral aan de Stichting Medisch Wetenschappelijk Onderzoek (Fungo, Z.W.O.) en de Nederlandse Groeistichting — is het gelukt. Van den Brande heeft zich ontwikkeld tot een all round mens: een goede dokter, een uitstekend onderzoeker en een bekwaam docent. Het is slechts weinigen gegeven de drie gebieden van onderzoek, onderwijs en patiëntenzorg tegelijkertijd te beheersen. Van den Brande heeft zich deze jaren een groot vriend van Nederland en Rotterdam getoond. Hij is zich hier met zijn gezin thuis gaan voelen; velen die hem goed kennen beseffen niet dat hij niet in ons land is opgegroeid.

Voor de nog jonge Medische Faculteit in Rotterdam en in het bijzonder voor de afdeling kindergeneeskunde, gevestigd in het oudste kinderziekenhuis van ons land met een zo rijke Rotterdamse traditie, is het een grote eer dat het wetenschappelijk werk van Van den Brande niet alleen internationaal, doch thans ook ter plaatse wordt gewaardeerd met deze bijzondere onderscheiding van het Bataafsch Genootschap.

UITREIKING STEVEN HOOGENDIJK PRIJS

Voorzitter: Ik verzoek de heer dr. Van den Brande thans naar voren te komen.

Mijnheer Van den Brande, dames en heren. Het behoeft geen betoog dat ik geen woorden zal toevoegen aan de boeiende toespraak van prof. Visser, maar dat ik alleen daden zal verrichten. Allereerst wil ik u, mijnheer Van den Brande, de penning overhandigen. Op deze penning is gegraveerd „Steven Hoogendijk Prijs 1974”, gevolgd door uw naam. Er staat voorts een Latijns opschrift op, dat ik als partieel gevormde niet kan lezen. Aan de andere zijde staat nog meer in het Latijn: het zal dus allemaal wel in orde zijn!

Hierna overhandigt de *voorzitter* aan de heer *Van den Brande* de bij de Steven Hoogendijk Prijs 1974 behorende penning.

Voorzitter: De oorkonde luidt als volgt:

„Uitgereikt aan dr. J. V. L. van den Brande ter gelegenheid van de hem toegekende Steven Hoogendijk Prijs en de gedenkpenning van het Genootschap in verguld zilver voor zijn onderzoekingen op het gebied van de plasmagroefactoren, in het bijzonder somatomedine.

Aldus gedaan te Rotterdam,
21 september 1974”

Vervolgens overhandigt de *voorzitter* aan de heer *Van den Brande* de Steven Hoogendijk Prijs en de daarbij behorende oorkonde.

DANKWOORD VAN DR. J. V. L. VAN DEN BRANDE

Mijnheer de Praeses Magnificus, geachte leden van het Genootschap.

U zult begrijpen dat ik vervuld ben van een groot gevoel van blijdschap en dankbaarheid. Het is een grote eer door uw Genootschap uitgekozen te zijn om als eerste deze prijs in ontvangst te mogen nemen. Ik ben daar des te dankbaarder voor omdat het mede een erkenning is van de inspanningen van de velen die mij hebben opgeleid of hebben voorzien van de middelen die noodzakelijk waren om mijn onderzoek te kunnen uitvoeren en vooral van degenen die met mij hebben samengewerkt en nog steeds samenwerken. De toekenning van de prijs is voorts vooral een eerbetoon aan mijn vrouw, die mijn afwezigheid op vele avonden, zaterdagen en zondagen rustig heeft getolereerd, mij heeft afgeschermd van huishoudelijke taken en mij steeds is blijven stimuleren. Uitdrukkelijk gaat dit eerbetoon naar Prof. Van Wyk, die mij heeft opgeleid en bij wie ik mijn werk begon, naar Prof. Visser die mij met alle middelen heeft gesteund om dit werk professioneel te kunnen opzetten en uitvoeren na mijn terugkeer naar Europa, en tenslotte naar mijn medewerkers. Langzamerhand is een lange lijst ontstaan van studenten, analisten en academici met wie ik in hecht groepsverband heb gewerkt en die door inspiratie en werk hebben bijgedragen tot het behaalde resultaat.

Het lijkt overigens geen twijfel dat Rotterdam een sfeer bezit waarin werken de natuurlijke activiteit van de mens is, een sfeer waarin ik mij spoedig thuis heb gevoeld, zodat ik mij reeds lang een autochtoon voel.

Door al deze positieve elementen heen duiken toch wat bepeinzingen op over de aard van het werk en de huidige stand van zaken. Terwijl er inderdaad reeds enig resultaat is geboekt, zijn wij nog niet ver. De somatomedines zijn gedeeltelijk gekarakteriseerd, doch hun volledige structuur is nog niet opgehelderd. Wij hebben enig idee over wat zij doen door studies in de proefbuis, doch nog nauwelijks door studies in het gehele organisme. Wij kennen het totale gehalte aan somatomedine-achtige activiteit in het bloed van kinderen met een grote variëteit aan groeistoornissen, maar het mechanisme van hun regulatie is nog niet opgehelderd. Wij weten dat er één of meer remmers van het somatomedine aanwezig zijn bij ondervoede kinderen; deze remmers zijn mogelijk levensreddend tijdens voedseltekort. Wij kennen er echter noch de structuur noch de specificiteit van.

Wij hebben nieuwe methoden ontwikkeld om deze stoffen te meten, maar de toepassing van deze technieken is nog maar pas begonnen. Het vermoeden bestaat dat hetgeen wij het geheel van somatomedines en andere groeifactoren noemen is samengesteld uit een aantal eiwitachtige stoffen die in samenspel zorgen voor de harmonieuze groei van het lichaam door stimulatie of door remming; hun specifieke individuele rol is evenwel nog niet gedefinieerd. Wij vermoeden dat een wereld van signalen tussen de verschillende organen de groei in een zorgvuldige balans houdt of aanpast aan veranderde omstandigheden en dat de kennis van hun structuur, de opheldering van hun interactie en hun specificiteit en vooral de beschikbaarheid voor toepassing ons krachtige middelen aan de hand zullen doen om ontsparingen bij te sturen.

Hoeveel van deze vermoedens bewaarheid zullen worden, zal de toekomst ont-
hullen. Het gebaar van het Bataafsch Genootschap is een belangrijk positief feed back-
signaal en voor ons een stimulus om op de ingeslagen moeizame weg voort te gaan.
Daarvoor mijn oprechte dank!

Voorzitter: Ik dank u zeer voor uw boeiende woorden.

WETENSCHAPPELIJKE VOORDRACHT

Voorzitter:

Dames en heren.

Op 27 september a.s. is het feest. Voor degene die zich in oostwaartse richting begeeft kondigt dit feest zich al aan, althans bij avond, aangezien de oude watertoren er dan zeer feeëriek uitziet. Wij vieren namelijk binnenkort het feit dat op 31 oktober de drinkwaterleiding honderd jaar bestaat. Er is eens een academische stelling verdedigd — ik hoop dat het de laatste stelling van het desbetreffende proefschrift was — die inhield dat uit de letters D. W. L. de letter D. zou moeten worden geschrapt. Ik moet bekennen dat ik deze stelling tot op zekere hoogte en tot aan een zeker tijdstip kòn onderschrijven, maar dit geldt nu niet meer, zoals u duidelijk zal worden uit de toespraak die prof. Knoppert voor ons gaat houden. Tot voor kort was hij één van de beide directeuren van de gemeentelijke drinkwaterleiding, hij is nu buitengewoon hoogleraar en directeur van de N.V. Waterwinningbedrijf Brabantse Biesbosch. Gedurende verreweg het grootste deel van de afgelopen eeuw dronken wij Rijnwater, thans drinken wij overwegend Maaswater. De versnelling in de geschiedenis is ontstaan door de rampspoed van 1963; ik zal echter niet te veel in de stof van de inleider treden, aangezien hij ook de geschiedenis wel zal behandelen. Ik geloof dat door deze coïncidentie het betoog dat hij gaat houden ook nog actualiteit heeft, hoe zeer ook het drinken van water en het reinigen van het te winnen water een blijvende taak is, door de eeuwen heen door de mensen beproefd en geleidelijk tot een zekere perfectie gebracht, noodzakelijk door de wijze waarop wij zelf de waterbronnen bevuilden.

Dit onderwerp behoeft in deze kring volstrekt geen excuus, aangezien het voorzover mij bekend is vast staat dat Steven Hoogendijk voor 70% uit water bestond. Nu moet u met deze afgesloten grap voorzichtig zijn wanneer u haar toepast op een levend persoon, zoals een spreker voor een katholiek gezelschap eens deed door te verwijzen naar een zekere kardinaal; uit de zaal kwam de reactie: „Maar weet u wel het alcoholgehalte van het bloed van deze persoon!” Wat dat betreft komen wij bij Steven Hoogendijk niet in verlegenheid, want voorzover directeuren en administrateurs weten was zijn levenswandel voorbeeldig.

Uit het genoemde percentage van 70 blijkt dat water voor de mens iets zeer essentieels is en dat het bevuilden daarvan iets zeer afschuwelijks is. Toch is nog maar betrekkelijk kort geleden dat één van onze leden stond te kloppen op de deur van de Technische Hogeschool in Delft om met zijn specialisme — de civiele gezondheidstechniek — te worden toegelaten. Ik doel op prof. Krul, die hier aanwezig is. Hij werd opgevolgd door prof. Huisman in een gewoon ordinariaat en door twee buitengewone hoogleraren: de heer Koot in de sector afvalwater en de heer Knoppert in de sector drinkwater. Hieruit blijkt dat de civiele gezondheidstechniek haar plaats aan de T.H. in Delft heeft gekregen en daardoor onderdeel van het wetenschappelijk onderwijs in Nederland is gaan uitmaken, hetgeen mij zeer verheugt. Ik meen derhalve dat het onderwerp van vanmiddag wezenlijk past in de programma's die wij in vergaderingen aan de orde plegen te stellen. Dat de heer Knoppert bovendien één der bekwaamste inleiders is — er worden hier toch al voortdurend allerlei complimenten in iemands gezicht gegeven en dat moet men dan maar verdragen, ook al „kriebelt” het altijd een beetje! — zal de vergadering zeker erkennen als de inleiding achter de rug is. Ik geef graag het woord aan prof. Knoppert.

De voordracht gehouden door professor ir. P. L. Knoppert, getiteld „Recente ontwikkelingen in de drink- en industriewatervoorziening”, en de daarop gevolgde discussie zijn opgenomen in de Nieuwe Verhandelingen van het Bataafsch Genootschap, Derde Reeks; Tweede Deel; Zevende Stuk.

RONDVRAAG EN SLUITING

Voorzitter: Met uw goedvinden wil ik trachten de vergadering te intimideren. Zou men met het oog op de tijd van de rondvraag willen afzien?

Dr. J. van der Spek: Mijnheer de Praeses Magnificus. Mag ik één opmerking maken? Het is mij mogelijk geweest — ik heb het met plezier gedaan — uit mijn portrettenverzameling een origineel en deftig portret van Steven Hoogendijk ten geschenke te geven aan het Bataafsch Genootschap; ik meen dat een ander portret met allerlei stukken verloren was gegaan. Ik zeg dit niet om te worden bedankt, maar ik zou de suggestie willen doen dat het portret van Steven Hoogendijk, omlijst in de geest van zijn tijd, aanwezig zal zijn op onze jaarvergaderingen, niet alleen uit reverentie voor hem, maar ook opdat degenen die niets van hem af weten althans even de beeltenis zien van degene aan wie zij de stichting van veel stoffelijks maar ook veel geestelijks te danken hebben.

Voorzitter: Het bestuur zegt u graag toe dat dit voortaan zal geschieden.

Vervolgens wil ik veel dank brengen aan het ziekenhuis, waar wij opnieuw een gastvrijheid hebben gevonden die wij zeer hebben geapprecieerd. In de tweede plaats wil ik mededelen dat ik vandaag een dubbele verplichting heb. Die van deze vergadering had ik een jaar geleden op mij genomen, maar de andere geldt behalve vanmorgen ook vanavond en morgen en ik kan mij daaraan niet onttrekken. In plaats van mij over te geven aan de geneugten van de Maasclub en het diner ben ik dan ook vanavond niet in uw midden, maar in een gezelschap van meer dan honderd mensen zal men mijn aanwezigheid naar ik gaarne aanneem niet pijnlijk missen.

Mr. H. N. Dutilh: Mijnheer de Praeses Magnificus. U bent eerder in deze vergadering teruggegaan naar het jaar 1963; ik wil even teruggaan naar het jaar 1900, toen hier de heer s'Jacob Praeses Magnificus was, die tevens toevallig burgemeester van Rotterdam was. Daarna hebben wij de heren Zimmerman, Wytema, Droogleever Fortuyn en Oud gehad en tenslotte de heer Van Walsum, die gelukkig in ons midden is. Vandaag is het ogenblik aangebroken waarop wij onze zevende burgemeester in deze eeuw — tevens Praeses Magnificus — in de annalen van het instituut moeten bijzetten. Wij zouden dit echter niet willen doen — ik hoop dat ik mag spreken namens alle aanwezigen — zonder een kort woord tot u persoonlijk te richten. Binnenkort zult u op weg gaan naar een nieuwe vestigingsplaats, richting Texel, een eiland dat u, uw familie en uw voorouders lang niet onbekend is. Inmiddels heb ik nog enkele punten op het hart.

In de eerste plaats wil ik twee elementen terughalen uit de jaren dat u hier als Praeses Magnificus heeft willen optreden. Ik herinner mij dat in het begin, in 1956, bij u enige aarzeling bestond, die overigens begrijpelijk was aangezien in de omgeving waar u vandaan kwam woorden als „aanzien” en „vermogen” — die in het Plan en de Grondwet voorkomen — weinig in tel waren. Hoewel begrippen als „traditie” en „erfelijke positie” bij Steven Hoogendijk en bij degenen die gedurende tweehonderd jaren lid van het Genootschap zijn geweest bijzonder bekend waren, vormden zij voor u nu niet precies hetgeen waarvoor u naar Rotterdam was gekomen. Hoe het ook zij, op een gegeven ogenblik hebt u het aanbod toch aangenomen: u hebt de lusten en de lasten weten te combineren.

Mijn tweede herinnering aan de jaren die achter ons liggen geeft aan dat u het in de praktijk ook werkelijk geheel hebt waargemaakt. Niet allen weten dat, toen wij in 1969 ons tweehonderdjarig bestaan vierden en er in de kring van het Genootschap wel enigszins werd gehoopt dat er bij de gemeente iets zou gebeuren — misschien zelfs een diner in de Burgerzaal van het Stadhuis —, de gemeente daar vrij veel moeite mee had. Ik heb van alle kanten gehoord dat u toen heeft gevochten als een leeuw om ervoor te zorgen dat de gemeente het Genootschap zou uitnodigen voor het prachtige diner dat wij toen hebben meegemaakt. Volstrekt zeker weet ik dat dit uw werk is geweest, waarvoor wij u nog steeds dankbaar zijn: het was immers een daverend slot van een belangrijk en goed tweehonderdjarig bestaan. Daarvoor vandaag onze hartelijke dank!

In de loop van de jaren hebben wij u hier meegemaakt. Kort geleden is een boekje verschenen met de titel „Dat was dan dat” en met een rood kaftje. In dit boekje, dat enkele aanwezigen misschien al hebben ontvangen, wordt verteld wat u in Rotterdam in de loop van de jaren hebt meegemaakt en het Bataafsch Genootschap wordt daarbij — mijns inziens terecht — niet genoemd. Er waren andere dingen om aan te denken, zoals de volkshuisvesting, de metro, de oeververbindingen en Zestienhoven. Toch wordt er in het boekje iets genoemd, waarin men wel degelijk een verbinding met ons Genootschap kan zien, namelijk de universiteit. In de tijd waarin u moest overwegen of u zou gaan optreden als Praeses Magnificus deelde de minister mede dat er in Rotterdam een medische faculteit kon komen. Ongeveer aan het eind van uw carrière is de universiteit tot stand gekomen, die de naam „Erasmus-universiteit” ging dragen. Degenen die het „rode boekje” dezer dagen in handen zullen krijgen, zullen daarin zien dat de heer Thomassen juist ten aanzien van Erasmus altijd bijzondere gevoelens heeft gehad: Erasmus heeft in zijn leven bepaald wel iets betekend. Ik vind het een aardige symbolische gedachte dat onder uw leiding de universiteit tot stand is gekomen, dat deze de naam van Erasmus draagt en dat vandaag juist voor de eerste keer dank zij de uitreiking van de Steven Hoogendijk Prijs de gelegenheid heeft bestaan om de banden tussen het Genootschap en de universiteit te verstevigen door de toekenning aan iemand van de universiteit. Wij mogen er dankbaar voor zijn dat deze aardige coincidentie zich vandaag heeft voorgedaan.

Het is mij bekend dat wij enigszins achterlopen op het programma, maar aan de andere kant kunnen wij maar één keer afscheid van u nemen. De heer Thomassen wordt in het boek beschreven als een markante persoonlijkheid en ik meen dat dat heel juist gezegd is. Voorzover wij — in het bijzonder directeuren en administrateurs — hem hebben meegemaakt, was hij inderdaad een markante persoonlijkheid, die naar mijn gevoel juist doordat hij zo direct was en zijn mening zo duidelijk kon laten blijken in ons verband buitengewoon goed en plezierig werk heeft gedaan. Tot slot wil ik enkele voorbeelden daarvan noemen.

Met de van hem bekende openhartigheid heeft de heer Thomassen zich gedurende de laatste anderhalf jaar tegen enkele verschijnselen verzet, waarin ik eveneens een parallel met ons Genootschap zie. Hij heeft gezegd niets te voelen voor conflictmodellen en polarisatie en tegen een programcollege te zijn. Nu is een conflictmodel of polarisatie in een gezelschap als het Bataafsch Genootschap volstrekt niet mogelijk; deze verschijnselen zijn bij de natuurwetenschappen niet op hun plaats, want als ergens de één voortbouwt op het werk van de ander is het juist op dit terrein. Conflicten en polarisatie zullen in deze omgeving nooit succes kunnen hebben, zoals u vindt dat zij op andere plaatsen in de maatschappij evenmin van een goede benadering getuigen. U hebt zich voorts uitgesproken tegen een programcollege, waarin de minderheid buiten spel wordt gezet. Ook dat was iets wat Steven Hoogendijk in ieder geval nooit zou hebben gewild, want hij heeft in zijn Plan en Grondwet bepaald dat er Administrateurs en Directeuren onder leiding van de Praeses Magnificus zijn en dat wij beide in alle opzichten nodig hebben;

deze machten houden elkaar in evenwicht. In deze figuur zou een programcollege, waarin één van beide groeperingen het voor het zeggen zou hebben en de andere groepering niet aan het woord zou komen, zeker niet passen.

Mijnheer de Praeses Magnificus. Namens ons allen wil ik u dank zeggen voor het werk dat u voor het Genootschap hebt gedaan. Wij hebben u beschouwd als een vriend, als een toegewijd medewerker aan de interessante tweehonderd jaren die achter ons liggen en aan het vooruitzien naar de toekomst van de volgende honderd jaar. Ik zou met het volgende willen eindigen. Zojuist heb ik al gezegd dat de begrippen „aanzien” en „vermogen” u bij uw komst waarschijnlijk nu niet direct aanspraken. Thans kunnen wij zeggen dat u geen aanzien heeft gezocht, maar dat u het wel heeft gevonden. Ik wens u een goede reis.

Voorzitter: Dames en heren. De heer Dutilh is bijzonder vriendelijk geweest; ik zal slechts zeer kort antwoorden. Ik dank hem voor uw hartelijke woorden en ik geef het Genootschap de allerbeste wensen mee. U zult voor een moeilijkheid komen te staan, want niet alleen de door de heer Dutilh genoemde burgemeesters waren Praeses Magnificus, maar sinds 1769 zijn burgemeesters altijd als zodanig opgetreden. Als u bij de komst van een burgemeester die wél voorstander is van een programmacollege daarvan zou willen afwijken, krijgt u toch nog wel polariserende vergaderingen in uw eigen kring. De bijdrage bij mijn afwezigheid voor die vergadering zal dit zijn: de eerste drie weken die mij ervaring hebben gegeven met het nieuwe College van Burgemeester en Wethouders van Rotterdam, zijn hoogst aangenaam geweest.

En hiermede sluit ik de vergadering.

Hierna begaven de deelnemers zich naar de Sociëteit van de Koninklijke Roei- en Zeilvereniging „De Maas”, alwaar de dag werd besloten op de wijze aangegeven in Artikel LV van Plan en Grondwet.